

ВІРТУАЛЬНИЙ ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

VIRTUAL PUBLIC SPACE AND ITS PECULIARITIES

У статті досліджено формування нового типу публічного простору – віртуального, визначено поняття «віртуальний публічний простір» як нове комунікативне середовище, яке створює аудіовізуальну реальність публічного простору, що дозволяє людям взаємодіяти між собою і з представленими в ньому об'єктами, інноваційними засобами та цифровими технологіями. На основі аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел розглянуто такі поняття, як «публічний простір» та «віртуальність», основні ознаки публічного простору та представлено термін «віртуальний публічний простір» в умовах сучасних трансформацій суспільства. Представлено віртуальний публічний простір в умовах становлення інформаційного суспільства. Проаналізовано особливу форму комунікації – інтернет, що приводить до виникнення принципово нових каналів і способів комунікаційної взаємодії між індивідами, інститутами та владою, віртуалізації суспільства. Розглянуто основні принципи та особливості функціонування віртуального публічного простору на сучасному етапі та визначено основні характеристики, що притаманні віртуальному публічному простору. Такими характеристиками є медіатизація, масова комунікація, використання цифрових технологій, електронної демократії, впровадження smart-технологій. Встановлено, що віртуальний публічний простір, формуючи нові можливості і реалії комунікації, стає найбільш динамічним технологічним, а також економічним, культурним, соціальним і політичним феноменом сучасності, який проникає у всі сфери суспільного життя. Виникає віртуальний світ, віртуальна економіка, віртуальна політика, віртуальний театр. Особлива увага приділяється впливу віртуального комунікативного простору на самоідентифікацію особистості. Узагальнено, що поняття віртуального публічного

простору потребує постійного дослідження відповідно до вимог часу.

Ключові слова: публічний простір, віртуальність, віртуальний публічний простір, комунікація, віртуалізація.

This paper investigates the formation of a new type of public space – the virtual, the definition of “virtual public space” as a new communicative environment, which creates the visual reality of public space that allows people to interact with the represented objects, innovative media and digital technology. Based on the analysis, generalization and systematization of scientific sources reviewed concepts such as “public space” and “virtuality”, the main features of public space and, accordingly, submitted that the term “virtual public space” in the conditions of modern transformation of society. Presented virtual public sphere in the conditions of informational society formation. Analyzed a particular form of communication – the Internet, which leads to the emergence of a fundamentally new channels and methods of communication between individuals, institutions, and power virtualization companies. Basic principles and features of functioning of virtual public space at the present stage and the basic characteristics inherent in virtual public space: mediatization, mass communication, digital technologies, e-democracy, the introduction of smart technologies. It is established that the virtual public space, shaping new opportunities and realities communication, becomes the most dynamic technology, which is now also the economic, cultural, social and political phenomenon of the present, which penetrates into all spheres of public life: “the virtual world”, “virtual economy”, “virtual politics”, “virtual theatre”. Special attention is paid to the influence of the virtual communicative space for identity of the individual. Generally, the concept of virtual public space requires constant study, in accordance with the requirements of the time. **Key words:** public space, virtuality, virtual public space, communication, virtualization.

УДК 352

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-15-13>

Лукін С.Ю.

к. екон. наук, доцент,
директор
Заклад післядипломної освіти
«Центр перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників органів
державної влади, органів місцевого
самоврядування, державних
підприємств, установ і організацій
при Київській обласній державній
адміністрації»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні з розширенням можливостей інтернету та впровадженням інноваційних технологій у повсякденне життя людини віртуальний публічний простір стає невід'ємним атрибутом сучасної людини, який впливає на соціалізацію особистості та її соціальну діяльність, формує нові можливості і реалії комунікацій, стає найбільш динамічним технологічним, а також економічним, культурним, соціальним і політичним феноменом сучасності. Тому необхідно здійснити аналіз поняття та явища «віртуальний публічний простір» в процесі ефективного використання інформаційно-комунікаційних систем і технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідження у цьому напрямі здійснювали науковці різних фахових спрямувань, зокрема політологи, економісти, психо-

логи, фахівці у сфері публічного управління та адміністрування, юристи. Такими науковцями були О. Гриценко, О. Зернецька, В. Іванов, О. Дзьобань, С. Бондаренко, А. Гошинський, Ю.Б. Бака, Г. Бубніс, В. Волков, Д.О. Заєць, О. Котуков, Ю.А. Красін, Д. Притика, Ю.А. Тихомиров. Проте поняття «віртуальний публічний простір» сьогодні є мало дослідженим вченими, тому його визначення базується на узагальненні понять «публічний простір» та «віртуальність» через призму сучасних технологій та комунікацій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні питання віртуального публічного простору не є достатньо дослідженим, що пояснюється докорінними змінами у сучасному житті людини, пов'язаними з інноваційними технологіями та віртуальними засобами взаємодії між людьми.

З огляду на це необхідно проаналізувати поняття віртуального публічного простору як інноваційного середовища взаємодії та комунікації.

Мета статті – дослідження та визначення поняття «віртуальний публічний простір», особливостей його функціонування в умовах сучасних трансформацій суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасного суспільства характеризується глобалізацією та еволюцією інформаційно-комунікаційних технологій. Ці процеси супроводжуються змінами структури суспільства і виникненням нових соціальних феноменів.

Глобалізація розуміється як новий етап суспільного розвитку, який є поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах; історичний процес зближення націй і народів, між якими поступово стираються міждержавні кордони, коли людство починає усвідомлювати свою цілісність. Глобалізації притаманні інтернаціоналізація, лібералізація, універсалізація, модернізація, детериторізація. На сучасному етапі розвитку суспільства цей перелік доповнився ще однією характеристикою – віртуалізацією, яка характеризується волею сучасного суспільства до віртуальної комунікації, зміни форм і стилю суспільно-владних взаємовідносин. Це зумовлює включення державно-управлінських структур у віртуальне середовище та зміну форм управління, зокрема впровадження онлайн-платформ життєдіяльності громад.

Сучасність характеризується волею суспільства до віртуальності. При цьому віртуалізується не лише суспільство, але й особистість. Інтернет виступає засобом трансформації особистості, суспільства загалом та управління ним. Управління в системах віртуальної масової комунікації в інформаційному суспільстві переходить на рівень демократичних відносин, тому інтернет часто називають вектором демократизації. За допомогою нових форм суспільно-владних взаємодій громадяни можуть висловити свою позицію з різних питань, у тому числі питань управління та самоорганізації. Мережа може стати віртуальним парламентом. Комунікація в мережі зрівнює учасників. У цьому полягає її демократичність.

Інтерпретацію поняття «віртуальний публічний простір» необхідно розглядати через такі поняття, як «публічний простір» та «віртуальність», враховуючи постійні економічні, соціальні, політичні, географічні, історичні і культурні трансформації, що відбуваються в суспільстві.

Одне з перших філософських трактувань поняття «публічний простір» знаходимо

у роботі німецької мислительки Ханни Арендт «Vita Activa» (1958 р.). Авторка відокремлювала публічний простір від приватного і стверджувала, що публічний простір існував завжди, будучи обов'язковим для людської діяльності. Однак справжню популярність цей термін набув у 1990-ті роки під час процесу відновлення громадських місць у європейських містах.

Класичне розуміння публічного простору, яке стало загальноприйнятим серед учених наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, поділяється на два напрями – політичний і соціальний. Прихильники першого напрямку трактування цього поняття вважали публічний простір місцем зустрічей вільних громадян міста, де вони можуть обговорювати думки і ухвалювати рішення щодо життя суспільства.

Другий погляд на публічний простір пов'язаний із соціальним аспектом публічності, а саме зі здатністю людини до здійснення взаємодії і життя в соціумі. Згідно із цим підходом публічний простір визначається як місце, де виникають взаємодія між людьми, їх спілкування і насолода товариством один одного.

Публічний простір можна визначити як сферу міжособистісних комунікацій, в якій створюються і транслуються суспільно значущі висловлювання. Дослідник О. Котуков вважає, що у сучасному демократичному суспільстві ознаками публічного простору є:

- постійний комунікативний процес;
- відкритість та доступність простору для певного кола суб'єктів;
- максимально вільне циркулювання інформації;
- забезпечення умов для участі громадян у політичному процесі з метою формування громадської думки;
- спрямованість процесів на реалізацію суспільних інтересів;
- плюралізм думок, слів, дій на основі спільного визнання правил взаємодії [3, с. 71].

Поява та розвиток інформаційних технологій, специфічних засобів масової комунікації змінили світосприйняття людини, визначили формування нового типу публічного простору – віртуального.

Варто відзначити, що віртуальний простір тісно пов'язаний зі сприйняттям людиною зовнішнього світу. Новітні технології на рівні відчуттів прагнуть створити у користувача інформаційно-комунікаційних засобів найбільш достовірну ілюзію реальності штучного світу.

В умовах тотальної інформатизації суспільства та трансформації системи представництва громадських інтересів у сферу публічного масштабно проникають різноманітні соціальні медіа, а публічний простір перетворюється

на суцільний медіапроцес, де громадянам надається світ віртуального простору, гіперреальність і інші новітні механізми.

Сам термін «віртуальність» використовується у різних сферах, його сучасне розуміння наповнене новим змістом. Усе частіше поява віртуальних світів пов'язується з появою й розвитком комп'ютерних технологій.

Дослідженням феномену віртуальності займається велика кількість фахівців – філософи, культурологи, соціологи, психологи, політологи, економісти тощо. Це пов'язано з тим, що поняття віртуальності – одне з небагатьох понять у науці, які мають різні варіанти тлумачення, що залежать від трактування й розуміння.

Глобальність проникнення віртуальної реальності в життя дає підстави говорити про віртуалізацію суспільства, яка змінює спосіб життя людей, роблячи його синтетичним. Віртуальність є тотальною й безмежною, вона охоплює все більшу кількість сфер суспільного життя. Виникає віртуальний світ, віртуальна економіка, віртуальна політика, віртуальний театр.

Сучасні дослідження орієнтовані на вивчення таких соціально-філософських і соціологічних аспектів віртуального середовища, як збереження культурної самобутності та ідентичності; зміна систем соціальної комунікації; зміна соціальних інститутів; виникнення віртуальних спільнот, їх розвиток і взаємодія з традиційними спільнотами; трансформація сучасної економіки, політики, освіти тощо. При цьому як основні й найважливіші властивості віртуальної реальності виділяються породження, актуальність, автономність, інтерактивність, симулятивність, можливість впливу на події (Ж. Бодрійяр, С. Жижек та ін.) [7, с. 7].

В.В. Афанасьєва у своєму дослідженні стверджує про появу глобального віртуального простору, який можна охарактеризувати такими властивостями: простір локалізований в ноосфері; простір є транслятором основних типів віртуальних взаємодій, саме в ньому перемищуються основні віртуальні потоки – комунікативний, інформаційний, науковий і розважальний; простір є сховищем всіх віртуальних об'єктів, що створюються глобальною комп'ютерною мережею; простір є нетривіальною топологією, вимірність якої не визначена, динамічно змінна, фрактальна [1, с. 69].

Віртуальний публічний простір можна розглядати як середовище, створене комп'ютерними технологіями, яке створює аудіовізуальну реальність публічного простору, що дозволяє людям взаємодіяти між собою і з представленими в ньому об'єктами. Таке середовище включає в себе організаційно-методичні умови

та сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки, передавання інформації.

Сьогодні особливостями функціонування віртуального публічного простору є:

- медіатизація, яка визначається сукупністю масових явищ інформаційного впливу в взаємодії. Медіатизація на перший план виводить не реальні дії і смисли, а віртуальну боротьбу за свідомість представників суспільства, при цьому засоби масової інформації виступають як інструменти управління соціально-політичною реальністю для більшості людей;

- масова комунікація – найважливіший інструмент формування і самопрезентації віртуального публічного простору. На думку Л. Ніковської і В. Якимця, публічна сфера сьогодні перетворюється на своєрідний інноваційний інкубатор для нових соціально-комунікаційних практик, що дає змогу «оптимізувати механізм взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства (розвивати міжсекторне соціальне партнерство), долати з метою конструктивного реформування закостенілість державних інститутів, підключати ресурс громадських ініціатив до формування державної політики та контролю за діяльністю влади» [5, с. 135];

- використання практик електронної демократії. Це можливість нових електронних медіа поліпшити інфраструктуру демократичного суспільства, створюючи умови переходу від представницької демократії до демократії участі, від участі однієї особи до співучасті всіх громадян у вирішенні актуальних соціальних проблем разом з владними органами за допомогою проведення інтерактивних діалогів, форумів, телеконференцій і телеголосування. Важливими принципами електронної демократії є прозорість, участь, відкритість. Електронна демократія є інструментом для соціальної інтеграції, соціалізації, громадянської освіти, обміну знаннями. Сьогодні прикладами механізмів електронної демократії у віртуальному публічному просторі можна вважати мережеве спілкування громадян і колективне обговорення нагальних питань у режимі онлайн (е-петиції, е-звернення), формування онлайн-спільнот (онлайн-ком'юніті), планування та реалізацію громадських ініціатив та різноманітних проєктів;

- використання smart-технологій. Інформаційні технології змінюються сучасними smart-технологіями, які визначають функціональну спрямованість інформаційних процесів у віртуальному публічному просторі. Переваги таких технологій відзначаються широким діапазоном використання. У високорозвинутих країнах smart-технології ефективно

використовують у багатьох сферах, зокрема у культурі, освіті, економіці тощо. Ефективність smart-технологій характеризується такими чинниками: мобільним доступом (отриманням широкого спектру послуг у будь-якій точці світу); нагромадженням і систематизацією отриманої інформації у вигляді нових знань; формуванням smart-оточення, при якому інформаційно-технологічне середовище наближається до природного інтелекту, стимулюючи появу авторських розробок.

Концепція віртуального публічного простору, яка виникла завдяки технологічному прогресу, полягає у тому, щоб полегшити можливість контакту з іншими людьми незалежно від їх місця перебування, завдяки чому виникають нові можливості для взаємодії. Нові цифрові технології змінюють людей, суспільство і публічний простір, перетворюючи його на віртуальне середовище, в якому відбувається різноманітне спілкування та взаємодія, консолідація різних функцій та соціальний обмін. З появою сучасних інтернет-технологій змінюється форма комунікації, яка стає відірваною від простору і часу, що унеможливорює у майбутньому реальний простір спілкування.

Висновки. Розвиток віртуальної сфери сприяє становленню різноманітних форм і методів комунікації учасників, презентуючи все більш досконалі і ефективні інструменти взаємодії та впливу їх один на одного. Водночас інтернет стимулює інтенсифікацію комунікаційних процесів, що є результатом стрімкого проникнення комп'ютерних технологій в усі сфери життя суспільства. Отже, віртуальний публічний простір, формуючи нові можливо-

сті і реалії комунікацій, стає найбільш динамічним технологічним, а також економічним, культурним, соціальним і політичним феноменом сучасності. Однак через стрімкий прогрес інноваційних та інформаційно-технологічних технологій та трансформаційні зміни, які відбуваються унаслідок цього, поняття віртуального публічного простору потребує постійного дослідження відповідно до вимог часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афанасьєва В.В. Тотальність віртуального : монографія. *Научная книга*. Саратов : Издательство Саратовского университета, 2005. 104 с.
2. Дзьобань О.П., Мануйлов Є.М. Віртуальна реальність: до проблеми концептуалізації поняття. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія «Соціологія». 2017. № 4. С. 21–31.
3. Котуков О. Теоретичні засади формування публічного та публічно-політичного просторів. *Ефективність державного управління* : збірник наукових праць. 2015. Вип. 43. С. 65–73.
4. Мезенцева Н., Пальчук М. Публічні простори міст: осмислення через призму зарубіжного дискурсу. *Економічна та соціальна географія*. Київ, 2016. Вип. 76. С. 19–26.
5. Гражданские инициативы и модернизация. *Гражданские инициативы и модернизация* : сборник статей / Л.И. Никовская, В.Н. Якимец, М.А. Молокова. Москва : Ключ-С, 2011. 336 с.
6. Сеннет Р. Падение публичного человека. Москва : Логос, 2002. 424 с.
7. Штанько В.І. Віртуальний комунікативний простір і проблеми самоідентифікації особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2012. № 1029 (1). Вип. 47. С. 5–12.